

Posudek oponenta na habilitační práci

PhDr. Ivona Mišterová, Ph.D.

Inter Arma non Silent Musae. Anglická a americká dramatická tvorba na českých a moravských divadelních scénách v době první světové války

Paní PhDr. Ivona Mišterová, Ph.D. předkládá jako habilitační spis studii *Inter Arma non Silent Musae*, která vyšla knižně již v roce 2017. Podtitul publikace, Anglická a americká dramatická tvorba na českých a moravských divadelních scénách v době první světové války, přesně vymezuje obsah i časový rozsah záměru. Hříčka s popřením platnosti přísloví *Inter arma silent musae* je nejen dobře doložená historickými daty kontextu co do fungování divadel v letech 1914 - 1918, ale hlavně i co do jejich role a dopadu. Divadla mohla hrát, protože boje se neodehrávaly v českých zemích, a neumlčené múzy tak mohly promlouvat do válečné atmosféry a obav i nadějí národa. Jak v sedmi českých a moravských divadlech přispěla a uspěla anglická a americká klasická i moderní dramata v celkové skladbě činoherního repertoáru ve válečných letech 1914 – 1918 je deklarovaným cílem této studie, v této části práce zacílené na popis scénických nastudování a kritickou recepci jednotlivých dramát, vždy s relevantními detaily dobového kontextu divadla.

První tři úvodní, přípravné kapitoly poskytují teoretický a kontextuální rámec. Pro téma a záměr studie dobře zvolený esteticko-recepční přístup Kostnické školy a jejích čelních představitelů Isera a Jausse dobře rezonuje jak s úvahami o specifičnosti dramatického textu v první kapitole, tak s obsáhlou historickou kontextualizací válečné atmosféry v Českých zemích popsané v kapitole třetí. Velmi důležitou součástí první kapitoly je koncizní pojednání o překladu dramatického textu (1.2), neboť otázky jazyka a kulturní specifičnosti debatovaných divadelních inscenací se v různých aspektech později prolínají celým textem knihy.

Stěžejní čtvrtá kapitola zdůrazňuje nezastupitelné role divadla i v době válečné jako azyl před válečnými strážněmi, ale i zprostředkování krutosti a nesmyslnosti války a zároveň vyzdvihuje důležitost kontextu snah o národní osamostatnění. Mišterová zároveň poukazuje na vzájemnou odpovědnost divadla vůči divákům nabídkou jednotného zlevněného vstupného a naopak diváků vůči divadlu a divadelníkům návratem do divadla po počátečním šoku na začátku válečného konfliktu. Kapitola je členěna do podkapitol podle divadel, a to sedmi tehdejších hlavních scén: Národní divadlo v Praze, Městské divadlo na Královských

Vinohradech, Smíchovské divadlo, Národní divadlo v Brně, Městské divadlo v Plzni, Divadlo v Kladně a v Moravské Ostravě.

Po souhrnném přehledu dobové scény Národního divadla, zvláště ve spojitosti s činností a tvorbou Jaroslava Kvapila, se Mišterová dostává k tématu své studie v Kvapilových nastudování Shakespearova *Hamleta a Macbetha*, která podle jejího názoru patřila k základním kamenům repertoáru a vrcholu Kvapilovy režijní a dramaturgické práce. Do sledovaného období náleží významně rovněž práce herce Karla Muška, který přeložil a režíroval osm známých her G. B. Shawa, včetně *Živnosti paní Warrenové* či *Pygmalion*. K významným počínům řadí Muškovo užití shakespearovského jeviště v kombinaci s moderní scénérií v Kvapilových inscenacích *Romea a Julie* a *Hamleta* ve spolupráci s Karlem Štaplerem a Kvapilovu spolupráci s Františkem Pickem, který zkomponoval hudbu k jeho shakespearovským inscenacím. Dále komentuje výkony a úspěch známých herců v uváděných hrách, navíc i hrách současných dramatiků jako Maugham, Galsworthy, Wilde a další, vše bohatě doloženo ze soudobé kritiky. Takovýto cenný přehled dění na divadelních scénách účinně dokládá, že múzy v Čechách a na Moravě v této válce neutichly. Politickou recepci Shakespeara a s ní snad i počátky této tradice u nás a ve střední Evropě reflektuje detailně podkapitola 4.1.1. Oslavy Shakespeara výročí v roce 1916 se zde nesly hlavně v kontextu sebeuvědomění národní identity, kdy mimo jiné Praha přispěla ke světovým oslavám patnácti inscenacemi v Sládkově překladu. Politickou situaci Shakespeara festivalu, překážkám, zákazům, cenzurním zásahům i do divadelní kritiky či přednášky F. X. Šaldy se zabývá podkapitola 4.1.3. Podkapitola 4.2, Anglo-americké drama na jevišti Národního divadla v Praze, podává úplný přehled inscenací her na repertoáru včetně krátkých souhrnů obsahu, obsazení hlavních rolí, aspektů režie, scénografie, jazyka překladu a citátů z recenzí z tisku. V závěrečném odstavci poukazuje Mišterová na skutečnost, že žánrově zde převažovala komedie britských autorů určená pro zábavu širšího okruhu diváků a zvýšení návštěvnosti a finančního zisku divadla, na rozdíl od náročnějšího shakespearovského cyklu, k jehož úspěchu přispěla i politická výpověď, kterou v ní publikum nacházelo.

V následujících podkapitolách odkazuje Mišterová na režijní působení Karla Huga Hilara v divadle na Královských Vinohradech a jeho inscenace Shakespeara, Wildea, Sheridanova či Synge, her záměrně jiných než nastudoval Kvapil v Národním divadle, podrobně popsané v samostatné kapitole (4.3.2). Jedná se o sedm her, převážně klasické a moderní komedie, které nesporně přispěly k návštěvnosti a uměleckému úspěchu divadla. Jako další výrazný počín zkoumá Mišterová v krátké době druhé uvedení *Kupce benátského*, tentokrát v překladu a režii Antonína Fencla ve Smíchovském divadle v roce 1916, který se spolu s Otokarem Fischerem a jeho novým překladem *Macbetha* stavěl kriticky k Sládkovým překladům, a tak snad započal českou literární a divadelní tradici generační obměny překladu Shakespeara díla a debatu o ní. Národní divadlo v Brně přispělo vedle inscenací Shakespeara, z toho některých pohostinských z Prahy s Eduardem Vojanem, dramaturgií románu Wilkie Collinse a prvotinou Williama Gilletta *Sever proti jihu*, vedle známějších

komedií Barrieho a Willea, rovněž premiérovou inscenací *Večera tříkrálového* v režii Rudolfa Waltera. V případě plzeňského divadla se Mišterová soustřeďuje hlavně na recepci anglo-amerického repertoáru v dobovém tisku. Repertoár se neliší nijak od pražského či brněnského, avšak za pozornost stojí zvýšené politické vnímání např. Shawovy hry *Androklus a lev*, jak v recepci divácké, tak kritické, navzdory cenzurním škrtům. Konkrétně, podle Mišterové, „narážku na zájem panujících Caesarů ... vnímalo obecnstvo v kontextu zhoršujících se hospodářských poměrů ... pravděpodobně velmi intenzívně“ (s. 218-19). Na scéně Divadla v Moravské Ostravě (4.8.1) se anglo-americká dramatická tvorba objevovala již od roku 1913, od premiéry *Snu noci svatojánské*, vzápětí následované *Othellem* a *Kupcem benátským*, jehož provedení se však na rozdíl od předchozích her nedostalo v Ostravských listech pozitivního hodnocení. Na úspěch Shakespeara na ostravské scéně měla velkou zásluhu pohostinská vystoupení Eduarda Vojana, při čemž Mišterová zdůrazňuje i jeho význam pro „povzbuzení národní hrdosti a touhy po národní samostatnosti [kdy] nabývala jeho hostující představení rozměrů politických manifestací“ (s. 248). V závěru autorka připouští, že anglo-americké inscenace sledovaných divadel sice představovaly kvalitativně významnou, ale mimo pražskou a brněnskou scénu kvantitativně méně výraznou součást repertoáru. Přesto, a zvláště s uspořádáním Shakespearova festivalu v roce 1916, hodnotí Mišterová politický význam Shakespeara na českých jevištích jako „pro rakousko-uherskou monarchii nevídaný a varovný projev národního uvědomění a prospojeneckého smýšlení“ (s. 259) a stejně tak i různé aspekty her jiných anglických a amerických dramatiků a jejich ohlasy v recenzích a u publika.

Předložená publikace Ivony Mišterové je založená na obdivuhodném množství přehledně zpracovaných faktů z obsáhlé sumy dokumentů z knihoven a archívů, městských i divadelních, vedle hlavního pramene divadelních recenzí z dobového tisku, to vše nad obvyklý rámec odborné sekundární literatury. Úzké ale detailní zaměření studie na anglické a americké drama na scénách českých divadel v období Velké války 1914-1918 se ukazuje být přínosem pro několik různých oblastí výzkumu, které nejsou běžně spojovány: česká činoherní scéna a česká divadelní kritika, recepce anglického a amerického moderního dramatu a recepce Shakespearových her u nás, a to v úzce definovaném kontextu a se specifickým dopadem jazykovým a politickým v jeho časovém rámci. V celém podrobném přehledu inscenací v sedmi českých a moravských divadlech v průběhu pěti válečných let se autorce podařilo nepustit ze zřetele dvě nesporně důležité stránky dopadu anglického a amerického dramatu v repertoáru. Dopad politický v reakci obecnstva i kritiky na možné rezonance a aluze v některých hrách a obecnější dopad jazykový a kulturní zprostředkovaný překladem do češtiny a do českého kontextu v době, kdy české divadlo významně přispívalo k formování nové národní identity.

Habilitační práci paní PhDr. Ivony Mišterové, Ph.D. doporučuji k dalšímu řízení.

